

Vraťme debatu o regulaci do odborných mezí

Ladislav Havel

Energetický regulační úřad

Od pádu energetické skupiny Bohemia Energy uplynulo již bezmála půl roku. Do debaty o regulaci energetiky se postupně vrací ratio. Pojďme toho využít a podívat se, co se vlastně odehrálo loni na podzim, co mohl a nemohl dělat stát nebo jmenovitě Energetický regulační úřad (ERÚ), a jaké řešení se nabízí do budoucna.

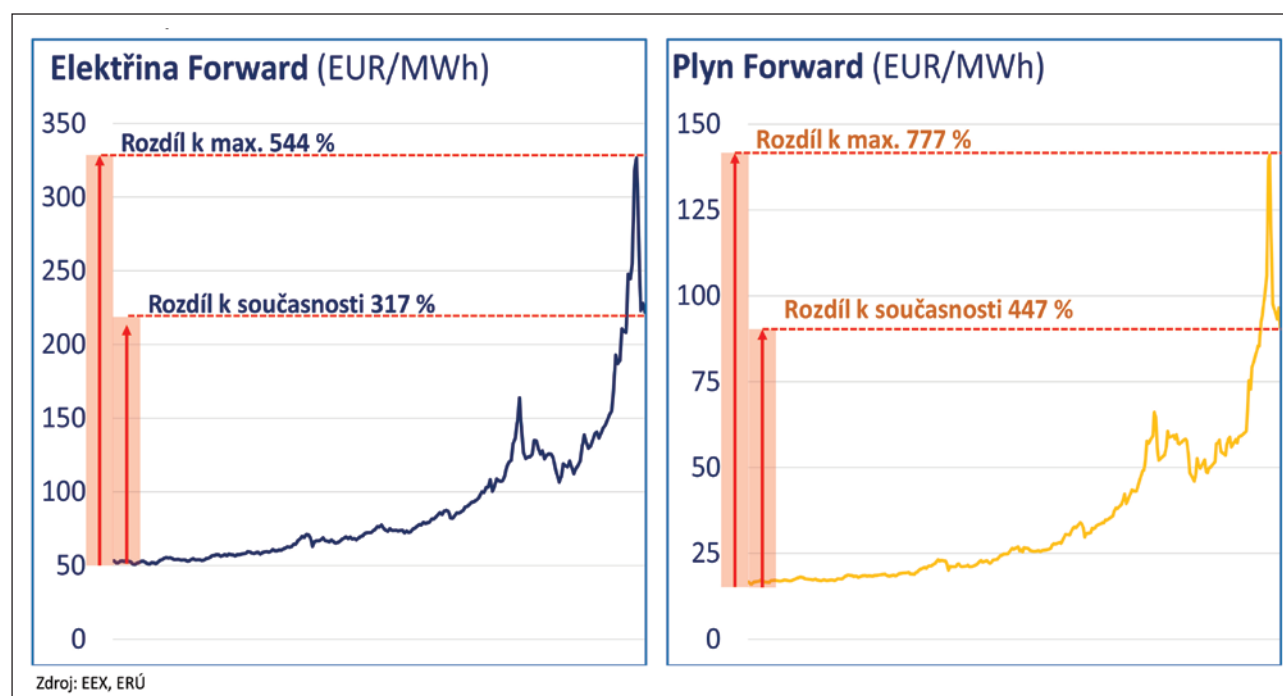
Unbundling, nebo bundling: Víme, co chceme?

Zní to jako klišé, ale podívejme se na zřízení ERÚ s odstupem. Regulační úřad byl de facto založen jako úřad deregulační. Ačkoliv nezastírám mírnou nadsázku, ERÚ skutečně přišel na scénu ve chvíli, kdy vznikal liberalizovaný energetický trh. Vyhnou se dlouhým debatám o krájení monopolu, které čtenáři časopisu Energetika jistě znají. Právě demontáž „svaté energetické trojice“ – trojjediného výrobce, distributora a dodavatele, byla součástí primárního úkolu, který ERÚ zákonem dostal a který se dosud víceméně nezměnil.

I když řada lidí dnes slovo unbundling používá téměř pejorativně, doporučil bych jim být trochu zdrženlivější. Možná mají ve svých úvahách a projevech pravdu. Rád bych ale připomněl, že energetika není laboratoř,

nemáme možnost sledovat paralelně dva trhy (dva světy), jeden „unbundlovaný“ a druhý koncentrovaný – jinými slovy jeden liberalizovaný a druhý neliberalizovaný. Nevydávejme tedy domněnky za fakta.

Uvědomme si prosím jednu zásadní věc. Nad liberalizací energetiky zde dosud panovala celospolečenská shoda a opačné hlasy byly spíše ojedinělé. Ostatně znění energetického zákona a jeho novel, které jsou transpozicí společných pravidel trhu s elektřinou a plynem platných v celé EU, je toho konkrétním důkazem. Připomenu, že ještě loni v září, když se projednávala poslední novela energetického zákona a hlasovalo se o jejím přijetí, zajištění dodavatelů a jejich obchodní strategie nebylo pro zákonodárce tématem, které by řešili nebo které by vzbuzovalo zájem.

Vývoj cen komodit v roce 2021 (roční produkt na 2022)

Fakta jsou překvapivě jednoduchá

Je zajímavé, že ještě letos v únoru moderátor České televize zapochyboval nad odpovědí kolegy radního, že za pád Bohemia Energy mohou především vlastníci této společnosti, manželé Písaříkovi. Podotýkám, že ze strany veřejnoprávní redakce České televize šlo o velmi korektní rozhovor. Jen obtížně se ale věří tomu, že milion lidí poslala k dodavatelům poslední instance (DPI) nezodpovědnost dvou, dnes už pravděpodobně jen bývalých, miliardářů. Ono to ale skutečně tak jednoduché je.

Zatímco ceny za distribuci, přenos a přepravu elektřiny a plynu zůstaly po unbundlingu v rukou regulátora, ceny výrobců a obchodníků nikoliv. Kritici hovoří o trhu dodavatelů jako o divokém západu. Mají i nemají pravdu. Z hlediska nekalých praktik dodavatelé dozorováni jsou a byl to pravděpodobně také jeden z důvodů, proč nekorektní chování při sjednávání smluv přesunuli účelově na zprostředkovatele.

Co se naopak nehlídá, ani v České republice, ani v EU, to je obchodní strategie dodavatelů (obchodníků). Zcela podle hesla „trh dává, trh bere“ nechala Evropa své dodavatele energie soutěžit, což má zajistit nejlepší ceny pro zákazníky. Pokud se něco porouchá, zavázaly se členské státy (podle společných pravidel) vybudovat záchrannou síť, univerzální službu. U nás je jí dodavatel poslední instance. Někdo se možná diví, jak benevolentní Evropa v tomto směru byla, nicméně musíme dodat, že k podobnému problému v tomto rozsahu došlo vůbec poprvé. Měli jsme jen dlouhodobě štěstí, nebo teď krátkodobou smůlu?

Zatímco na stránkách tuzemského bulváru kvete ne odborný energetický radikalismus, v Evropě nás mají tak trochu za panikáře. Když jsme informovali o tom, že připravujeme přiměřená regulatorní opatření týkající se obchodní strategie dodavatelů a naše poznatky bychom chtěli v rámci EU sdílet, sklidili jsme mírně udivený pohled. Na volném trhu společnosti vznikají i zanikají. Pokud toto nechcete, chcete vůbec trh? Současné dění samozřejmě bude mít vliv na celý evropský energetický trh, vyšší míra zajištění obchodníků zřejmě bude požadována napříč Evropou. Nicméně za hranicemi situaci zdaleka nevnímají tak fatálně, zatímco u nás zaznívají hlasy, které by, obávám se, vrhaly energetiku a její zákazníky znovu „ode zdi ke zdi“.

Riziko umíme snížit, nikoliv eliminovat

V rámci návrhů ERÚ na zpřísnění regulace dodavatelů se zamýšlíme a navrhujeme v první řadě zajištění budoucích dodávek. Kromě navýšení základního jmění, které samo o sobě není neochvějnou zárukou stability, finančních rezerv, které by se projeví na ceně energie, se hovoří především o ratingu, obchodní strategii, vč. povinných nákupů energie dopředu.

Zdá se to být logické a univerzální řešení. Když bude mít dodavatel dopředu nakoupeno, nemůže energie

nedodat. Jenomže právě v rámci obchodní strategie se dodavatelé mezi sebou odlišují, někteří nakupují úspěšněji než jiní a nabízejí také nižší ceny odběratelům. Pokud jejich strategie nivelizujeme, nivelizujeme i ceny, ne nutně ve prospěch spotřebitele. To byl mj. hlavní argument, kterým v minulosti ministerstvo bránilo trh před přílišnou regulací se slovy: „Nesmíte likvidovat garážové firmy.“ Dnes se k podobným výrokům nikdo nehlásí. Ještě před dvěma lety to byl (v různých formách) ale často slychaný, snad i většinový názor.

Pak tu máme druhý vedlejší efekt zvažovaných opatření. Budoucí zajištění dodávek je jistotou v době, kdy rostou ceny energií. Pokud bych byl populistou, kázal bych nyní 100% zajištění veškerých budoucích dodávek energií. Jenomže jsem energetikem a paměť mi ještě slouží. Vzpomínáte na Moravia Energo? Tato společnost doplatila právě na to, že měla nakoupené energie dopředu a následně došlo k poklesu cen. Takže opět stojíme před dilematem.

Stačí například zajistit forwardy 90% budoucích dodávek? Při současném cenovém vývoji, kdy i roční forwardy jen v loňském roce vzrostly u elektřiny o 500%, u plynu dokonce o 700%, nikoliv. I zbývajících 10% může být smrtících, a to nejen pro obchodníky, ale i pro zákazníky. Ceny spotů se navíc propisují do další činnosti dodavatelů, nejen do samotných nákupů, takže společně odčerpávají cash-flow i při 100% zajištění.

Nyní se na stejných 90% podívejme v jiné situaci. Když ceny klesnou, objeví se nové garážové firmy, které se (podobně jako již mnohokrát v minulosti) svezou na spotových, v tu chvíli levnějších, nákupech. A levnější budou energie také prodávat, čímž přeberou klienty těm, kteří se v minulosti odpovědně, ale draze zajistili. Opakovat se bude situace již zmíněné společnosti Moravia Energo.

Nejen na výše uvedeném příkladu se ukazuje, že pouze rázné bouchání do stolu nic nezlepší. Je potřeba přemýšlet, jednoduchá řešení ve složité situaci nefungují, a opatření musejí být zaváděna ve funkční kombinaci.

DPI na spotové dráze

Další část našich návrhů na změny se týká režimu DPI. Pokud rozdělíme proces DPI do dvou rovin, technické a cenové, pak technika fungovala dobře, ačkoliv k chybám samozřejmě docházelo. Nicméně, systém DPI prošel zatím největší zatěžkávací zkouškou a za několik týdnů odbavil milion klientů. Uvědomme si, že v běžných letech mění dodavatele kolem 600 či 700 tisíc lidí za celý rok. Technický úspěch tedy nebyl samozřejmostí, mechanismus DPI funguje. Musíme si však stále připomínat, že se jedná o záchrannou síť s časově omezenou působností. Pravidla použití tohoto nástroje se různí pro elektroenergetiku a pro plynárenství.

Druhým bodem jsou ceny. Ty byly velmi vysoké. Nemohli za to však samotní dodavatelé, jako spíš princip,

kdy DPI nemohou mít nakoupené energie pro milion klientů „nad plán“, ale musejí pro ně nakupovat na krátkodobém trhu. Bohužel, (nejen krátkodobý) trh v tu chvíli překonával historická cenová maxima a od té doby je pokoril opakovaně. Jenomže šlo o bezprecedentní vývoj, česky řečeno v minulosti nevidaný, a proto nepředvídatelný. Připomenu, že stejná pravidla platí prakticky od počátku zavedení DPI.

Spotové ceny jsou opravdu problém, nikoliv však výlučný problém DPI. Důvody rapidního růstu cen na krátkodobém trhu byly zmiňovány již mnohokrát. S burzovním vývojem ale ERÚ nic dělat nemůže. Částečně může do hry vstoupit vláda, fundament problému ale spočívá na evropském trhu. Agentura pro spolupráci evropských regulačních orgánů (ACER) ve svém šetření dokonce postuluje, že hlavní příčiny se odehrály zcela mimo EU. Vzhledem k současnému dění už se například nejeví jako náhoda, že Gazprom omezil vtláčení plynu do evropských zásobníků již loni v létě, čímž notně přispěl k destabilizaci evropské energetiky dávno před ruskou agresi na Ukrajině.

Jak z drahoty ven? Když to nejde na burze, opravíme faktury, navrhují někteří. Na DPI uvalíme povinnost dodržet Písaříkovy ceny. Stačí vydat vyhlášku, jak jednoduché. A zákonu odporující! DPI je služba, kterou nezajišťuje stát, ale soukromé společnosti. Technicky není problém ceny snížit, zákon tomu nijak nebrání. DPI má ale ze zákona právo na úhradu oprávněných nákladů. Pokud stát najde prostředky, kterými by kompenzoval rozdíl v reálné a účtované ceně, nikdo by pravděpodobně neprotestoval.

Neberme přitom za příklad Slovensko, respektive uvědomme si, že tamní energetika zčásti neprošla odstátněním. Má-li stát vlastního dodavatele, kterého je ochotný navíc sanovat ze státního rozpočtu, je situace

zcela odlišná. To však není případ České republiky, kde stát žádného dodavatele nevlastní ze 100 %. A jestliže bychom chtěli omezit nakládání se soukromým majetkem bez náhrady, porušíme zákon, potažmo Listinu základních práv a svobod (článek 11), a to velmi nebezpečným způsobem. Před touto radikální rétorikou si dovolím důrazně varovat. Příště mohou stejní lidé ukázat na vás a vzít si, na co mají „právo“ – rozumějme právo silnějšího.

Česká energetika je součástí evropských energetických struktur. Takové partnerství je nejen výhodné, ale i zavazující a inspirativní, a to při respektování určitých národních a územních specifíků. Podívejme se proto za hranice nejen v našem blízkém okolí a hledejme společná řešení nejen současné situace, ale zejména přístupu k energetické budoucnosti. Všichni víme, že uskutečnění koncepčních změn si nepochybně vyžádá určitý čas. Nepromarněme jej.

Ing. Ladislav Havel – vystudoval České vysoké učení technické v Praze a v energetice pracuje již čtyři desetiletí. Zabývá se především elektroenergetikou, a to v celé její šíři, tj. výrobou, přenosem i distribucí elektřiny, se zaměřením na koncepci dlouhodobého rozvoje. Od počátku devadesátých let pracoval na Ministerstvu průmyslu a obchodu, kde se výraznou měrou podílel mj. na tvorbě energetické legislativy v době, kdy energetika procházela zásadními změnami. Současně zastupoval stát v řídicích a dozorcích orgánech energetických společností. Své působení na ministerstvu završil na pozici ředitele odboru elektroenergetiky a teplárenství. 1. května 2019 byl jmenován členem Rady Energetického regulačního úřadu. Z pozice radního se soustředí zejména na oblast ochrany spotřebitele v energetice a na teplárenství.
